

УДК 657.37

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ВИТРАТ І ДОХОДІВ ЗІ СТРАХУВАННЯ МАЙНА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Дідоренко Т.В., Белова І.М.

Тернопільський національний економічний університет

Досліджено методику обліку витрат і доходів зі страхування майна на сільськогосподарських підприємствах. Схематично показано процес облікового відображення відносин страхування майна. Відображено взаємозв'язок системи бухгалтерського обліку операцій страхування майна сільськогосподарських підприємств. Розглянуто господарські відносини щодо страхування. Описано процес облікового відображення відносин страхування майна.

Ключові слова: бухгалтерський облік, витрати, доходи, страхування, облікова політика.

Постановка проблеми. Розглядаючи методологічні засади формування інформації про витрати від операцій страхування майна, а саме сплату сільськогосподарськими підприємствами страхових платежів, слід зауважити, що однозначності в їх обліковому відображенні не існує, що і зумовлює проблематику роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам методології обліку витрат і доходів страхування майна сільськогосподарських товаровиробників у вітчизняній і зарубіжній літературі присвячено праці багатьох вчених-економістів, зокрема: Р.Ф. Бруханського, І.М. Белової, М.С. Палуха, Т.В. Дідоренко, О.П. Завитій, Н.Г. Мельник, Н.П. Чорної, П.Р. Пуцентейла й інших науковців. Водночас вони залишаються дискусійними і недостатньо дослідженими для отримання своєчасної та достовірної інформації.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Загалом прямої вказівки на включення витрат на страхування до певного виду витрат немає. Як немає і твердження щодо віднесення сплати страхових внесків до надзвичайної діяльності. У зв'язку з цим суттєвим методологічним завданням, що потребує уточнення, на нашу думку, є вирішення питання взаємодії об'єктів обліку надзвичайної діяльності (надзвичайних доходів і витрат) з об'єктами обліку страхування майна – доходами та витратами. Ці дві категорії в системі бухгалтерського обліку, а саме страхування і надзвичайна діяльність дуже часто ототожнюють, підводячи їх під загальну ризик надзвичайної діяльності.

Мета статті. Головною метою статті є дослідити методику обліку витрат і доходів зі страхування майна на сільськогосподарських підприємствах. Схематично показати процес облікового відображення відносин страхування майна. Відобразити взаємозв'язок системи бухгалтерського обліку операцій страхування майна сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Чинними Методичними рекомендаціями з планування, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, П(С)БО 16 «Витрати», норми якого застосовуються сільськогосподарськими підприємствами, незалежно від форм власності, та Інструкцією до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій передбачено в органі-

зації та веденні бухгалтерського обліку врахувати надзвичайні події.

У сільському господарстві під надзвичайними подіями розуміють стихійні явища або операції, які відрізняються від звичайної діяльності підприємства, і не очікується, що вони будуть повторюватися періодично або у кожному наступному звітному періоді (пожежі, повені, суховії, пиллові бурі, морози тощо).

Якщо схематично показати процес облікового відображення відносин страхування майна, то він матиме таку послідовність (рис. 1), яка передбачає:

– по-перше, сплату страхових платежів як понесення витрат за договорами страхування майна (що класифікуються як витрати на здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням надзвичайних подій).

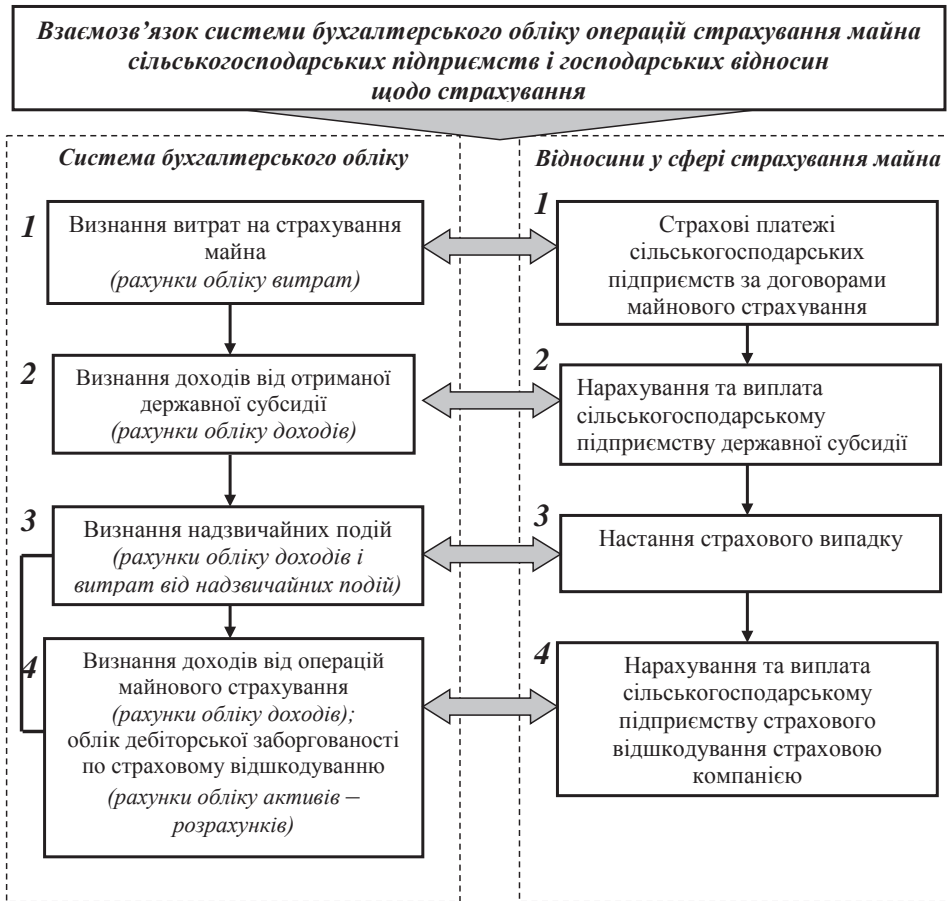
– по-друге, отримання та відображення в обліку доходів у вигляді державної субсидії для оплати частини страхового платежу (якщо застраховане майно підпадає під критерії, встановлені Порядком надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів), а також дебіторської заборгованості держави з відшкодування страхового платежу;

– по-третє, настання страхового випадку, що в обліку кваліфікується як надзвичайна подія;

– по-четверте, отримання та відображення в обліку доходів у вигляді страхового відшкодування (надзвичайні доходи), а також дебіторської заборгованості за невиплаченими сумами страхового відшкодування.

Загалом, облік доходів і витрат, пов'язаних із надзвичайними подіями, які відрізняються від звичайної діяльності підприємства, але не очікується, що вони будуть повторюватися періодично або у кожному звітному періоді, ведеться на рахунок 75 «Надзвичайні доходи» та рахунок 99 «Надзвичайні витрати» [1].

Для відображення доходів, які виникли внаслідок надзвичайних подій, використовується рахунок 75 «Надзвичайні доходи». Рахунок має два субрахунки. На 751 «Відшкодування збитків від надзвичайних подій» відображається сума відшкодування втрат від надзвичайних подій, включаючи відшкодування витрат на попередження втрат від надзвичайних подій. На субрахунок 752 «Інші надзвичайні доходи» відображається дохід від інших подій чи операцій, які відповідають визначенню надзвичайних подій.

Рис. 1. Взаємозв'язок системи бухгалтерського обліку операцій страхування майна сільськогосподарських підприємств і господарських відносин щодо страхування

До витрат від надзвичайних подій відносяться як прямі втрати внаслідок цих подій, так і витрати на здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням і ліквідацією таких наслідків (відшкодування, сплата стороннім організаціям, заробітна плата працівників, зайнятих на відновлюваних роботах, вартість використаних сировини та матеріалів тощо). При виникненні таких втрат і витрат дебетується рахунок 99 «Надзвичайні витрати» і кредитується інші рахунки обліку активів і зобов'язань [4].

Облік витрат і доходів від страхування майна сільськогосподарських підприємств тісно пов'язаний методологічно з обліком надзвичайних витрат і доходів, що обліковуються на вище проаналізованих рахунках. Слід відмітити, що стан організації обліку на досліджених 28 підприємствах свідчить, що у жодного з них не визначено в наказі про облікову політику порядок обліку витрат і доходів, пов'язаних зі страхуванням, і концепцію їх взаємодії з обліком надзвичайної діяльності.

Що стосується біологічних активів і виробництва сільськогосподарської продукції, то у бухгалтерському обліку витрати на їх страхування включаються до складу витрат звітного періоду відповідно до П(С)БО 16 і відображаються на рахунку 23 «Виробництво» (табл. 1). Така норма передбачена Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств [1].

Суттєвим недоліком облікового забезпечення надзвичайних витрат і надзвичайних доходів за операціями страхування майна сільськогосподарських підприємств є відсутність окремого узагальнення сум сплачених страхових платежів та отриманого відшкодування. За діючим порядком обліку витрати на страхування відносяться на різні рахунки витрат, залежно від того, в якому виді діяльності сільськогосподарського підприємства використовується застрахований основний засіб.

Разом із тим, така інформація є важливою для аналізу та контролю за понесеними витратами, що пов'язані зі страхуванням майна. Тому запропоновано систему аналітичних субрахунків обліку другого порядку з обліку дебіторської заборгованості, надзвичайних витрат і надзвичайних доходів пов'язаних із страхуванням майна сільськогосподарських підприємств (табл. 2).

Застосування даних рахунків надасть управлінню підприємством вичерпну інформацію про укладені договори страхування, загальну суму понесених витрат на сплату страхових платежів і розмір отриманих сум страхового відшкодування.

Важливою методологічною проблемою обліку витрат, пов'язаних із страхуванням майна, є необхідність віднесення до їх складу значної суми страхових платежів в одному звітному періоді, особливо коли мова йде про обов'язкове страхування [3].

Таблиця 1

Порядок відображення в обліку витрат (страхових платежів), пов'язаних із страхуванням майна, сільськогосподарськими підприємствами

Вид витрат на страхування	Віднесення в бухгалтерському обліку	Рахунки обліку
Страхові платежі (витрати) зі страхування ризиків транспортування запасів, що придбані за плату	До первісної вартості (собівартості) запасів	20 «Запаси»
Страхові платежі (витрати) зі страхування майна підприємства та цивільної відповідальності власників транспортних засобів, а також окремих категорій працівників, зайнятих у виробництві відповідних видів продукції	До собівартості відповідних видів сільськогосподарської продукції (у складі інших прямих витрат)	23 «Виробництво»
Страхові платежі (витрати) на страхування основних засобів, інших необоротних активів загальногосподарського призначення	До складу загальногосподарських витрат	91 «Загально-виробничі витрати»
Страхові платежі (витрати) на страхування основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання, що спрямовані на обслуговування й управління підприємством	До адміністративних витрат	92 «Адміністративні витрати»
Страхові платежі (витрати) на страхування основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг	До витрат на збут	93 «Витрати на збут»
Страхові платежі (витрати) на страхування готової продукції (товарів) пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки	До витрат на збут	93 «Витрати на збут»
Страхові платежі (витрати) на страхування призначеної для подальшої реалізації готової продукції (товарів), що зберігається на складі підприємства	До витрат на збут	93 «Витрати на збут»

Таблиця 2

Система рахунків обліку операцій страхування майна

Діючі субрахунки	Запропоновані аналітичні субрахунки другого порядку
375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»	3751 «Розрахунки за відшкодуванням збитків страховими компаніями»
	3752 «Розрахунки за відшкодуванням збитків державою»
	3753 «Розрахунки за відшкодуванням збитків винною особою»
377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	3771 «Розрахунки за отриманням державної субсидії для оплати частини страхового платежу»
Рахунок 75 «Надзвичайні доходи»: 751 «Відшкодування збитків від надзвичайних подій» 752 «Інші надзвичайні доходи»	7511 «Відшкодування збитків від надзвичайних подій страховою компанією»
	7512 «Відшкодування збитків від надзвичайних подій державою»
	7513 «Відшкодування збитків від надзвичайних подій винною особою»
	7514 «Продаж залишкового майна після настання страхового випадку»
	7515 «Державна субсидія для оплати частини страхового платежу»
Рахунок 99 «Надзвичайні витрати»: 991 «Витрати від стихійного лиха» 992 «Витрати від техногенних катастроф і аварій» 993 «Інші надзвичайні витрати»	9911 «Витрати по застрахованих об'єктах»
	9912 «Витрати по незастрахованих об'єктах»

У 50% досліджених підприємств використовується сільськогосподарська техніка, придбана в кредит. При цьому обов'язковою умовою є її щорічне страхування. В такому випадку за звітний місяць, в якому будуть сплачені страхові платежі по такому страхуванню, собівартість сільськогосподарської продукції буде завищеною, деякою мірою неправомірно (це стосується підприємств, що перебувають на загальній системі оподаткування) [2].

Страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами – платниками податку на прибуток, урожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності – платниками податку на прибуток відносяться до обов'язкових видів страхування, тому такі витрати до прийняття Податкового кодексу від-

носились до складу валових витрат у повному обсязі (рис. 2).

На сьогодні, згідно з ПКУ, будь-які витрати зі страхування враховуються як витрати подвійного призначення.

Так, відповідно до пп. 140.1.6 статті 140 ПКУ при визначенні об'єкта оподаткування враховуються будь-які витрати із страхування ризиків загибелі врожаю:

- транспортування продукції платника податку;
- цивільної відповідальності, пов'язаної з експлуатацією транспортних засобів, що перебувають у складі основних засобів платника податку;
- екологічної й ядерної шкоди, що може бути завдана платником податку іншим особам;
- майна платника податку;
- об'єкта фінансового лізингу, а також оперативного лізингу, концесії державного чи комунального майна за умови, якщо це передбачено договором;

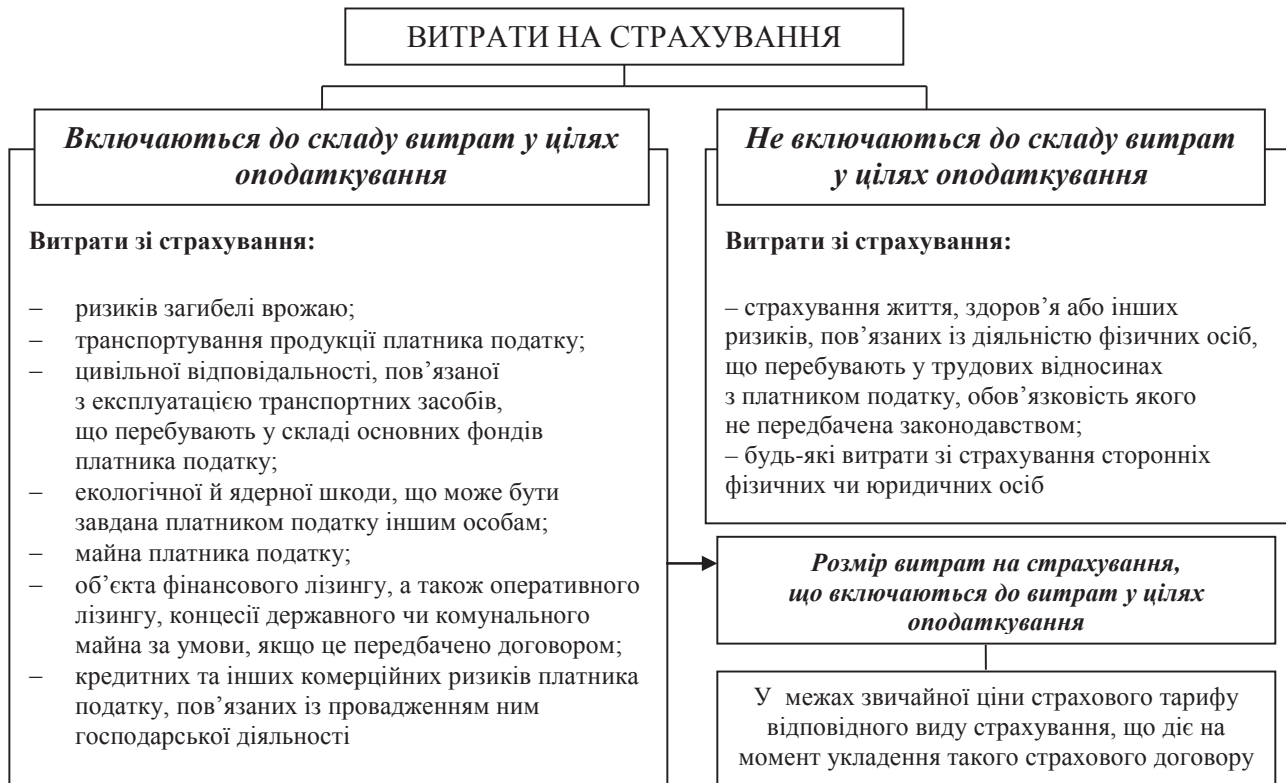

Рис. 2. Порядок віднесення витрат на страхування до складу витрат у цілях оподаткування, встановлений ПКУ

– фінансових, кредитних та інших ризиків платника податку, пов'язаних із провадженням ним господарської діяльності, в межах звичайної ціни страхового тарифу відповідного виду страхування, що діє на момент укладення такого страхового договору, за винятком страхування життя, здоров'я або інших ризиків, пов'язаних із діяльністю фізичних осіб, що перебувають у трудових відносинах з платником податку, обов'язковість якого не передбачена законодавством, або будь-яких витрат із страхування сторонніх фізичних чи юридичних осіб [3].

Якщо умови страхування передбачають виплату страхового відшкодування на користь платника податку – страхувальника, то застраховані збитки, яких зазнав такий платник податку у зв'язку з веденням господарської діяльності, включаються до його витрат за податковий пері-

од, в якому він зазнав збитків, а будь-які суми страхового відшкодування зазначених збитків включаються до його доходів за податковий період їх отримання [1].

Висновки і пропозиції. У процесі проведеного дослідження частково уточнено, та вирішено питання взаємодії об'єктів обліку надзвичайної діяльності (надзвичайних доходів і витрат) з об'єктами обліку страхування майна – доходами та витратами.

На сьогодні існують рекомендації [2; 5; 6] щодо відображення даних витрат у складі витрат від надзвичайної діяльності, а саме на рахунку 99 «Надзвичайні витрати», за дебетом якого відображається сума визначених витрат, а за кредитом – списання витрат і втрат на рахунок 79 «Фінансові результати». Дійсно, характеристика цього рахунку в Інструкції дає привід так вважати.

Список літератури:

1. Бруханський Р.Ф. Бухгалтерський облік: підручник / Р.Ф. Бруханський. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 480 с.
2. Белова І.М. Організація стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства / Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємства в умовах інституційних трансформацій: монографія / Р.Ф. Бруханський, П.Р. Пуцентайло [та ін.] – Тернопіль: Вектор, 2017. – 260 с.
3. Дідоренко Т. Значення оперативного обліку в системі управління сільськогосподарським підприємством [Текст] / Тетяна Дідоренко, Ірина Белова // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. пр. – 2017. – Вип. 1–2. – С. 29–37.
4. Завитій Ольга. Особливості та різновиди сільськогосподарського страхування [Текст] / Ольга Завитій, Вікторія Яковчук // Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 30 берез. 2017 р.] / редкол.: Р.Ф. Бруханський, І.М. Белова, А. Гасьор [та ін.] – Тернопіль: Крок, 2017. – С. 24–27.
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 4 «Страхові контракти»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/92416/МСФЗ_4.pdf.
6. Страховий ринок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/stat/>.

Дидоренко Т.В., Белова И.М.

Тернопольский национальный экономический университет

МЕТОДИКА УЧЕТА РАСХОДОВ И ДОХОДОВ ПО СТРАХОВАНИЮ ИМУЩЕСТВА НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация

Исследовано методику учета издержек и доходов по страхованию имущества на сельскохозяйственных предприятиях. Схематически показан процесс учетного отражения отношений страхования имущества. Отражено взаимосвязь системы бухгалтерского учета операций страхования имущества сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрены хозяйственные отношения по страхованию. Описан процесс учетного отражения отношений страхования имущества.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, расходы, доходы, страхование, учетная политика.

Didorenko T.V., Belova I.M.

Ternopil National Economic University

METHOD OF ACCOUNT OF CHARGES AND PROFITS FROM PROPERTY INSURANCE ON AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary

Investigational method of account of charges and profits from property insurance on agricultural enterprises. The process of registration reflection of relations of property insurance is schematically rotined. Intercommunication of the system of record-keeping of operations of property of agricultural enterprises insurance is represented. Economic relations are considered in relation to insurance. The process of registration reflection of relations of property insurance is described.

Keywords: record-keeping, charges, profits, insurances, registration policy.